

УДК 341.171: 341.217(4)

А 28

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Державного вищого навчального закладу «Київський національний
економічний університет імені Вадима Гетьмана»
(протокол №30 від 26.09.2019)*

Рецензенти:

Галунько В.В., доктор юридичних наук, професор

Фатхутдінова О.В., доктор юридичних наук, професор

Мацелик Т.О., доктор юридичних наук, доцент

Адаптація національного законодавства відповідно до Угоди про
А 28 **асоціацію з Європейським Союзом. Наукова монографія. За редакцією**
О.В. Кузьменко (Спеціальне редагування: О.В. Кузьменко, В.Г. Чорна). —
К.: Видавничий центр «Кафедра», 2019. — 678 с.

ISBN№ 978-966-2711-35-6

Дана робота є першим комплексним монографічним дослідженням присвяченим адаптації національного законодавства відповідно до Угоди про асоціацію України з Європейським Союзом. В роботі розкрито теоретико-правові та методологічні засади інтерпретації змісту Угоди про асоціацію України з Європейським Союзом у контексті цивілізаційного вибору України. Особливу увагу приділено реформуванню конституційних засад в Україні в умовах дії Угоди про асоціацію України з Європейським Союзом, розвитку публічного та приватного права України в умовах дії Угоди про асоціацію України з Європейським Союзом, місцевого самоврядування, кримінальної юстиції та законодавства України про кримінальну відповідальність, господарського та підприємницького законодавства України у зв'язку зі створенням зони вільної торгівлі з Європейським Союзом тощо.

Розглянуто особливості правового регулювання фінансових відносин у контексті інтеграції України до внутрішнього ринку Європейського Союзу, а також вплив міжнародно-правових норм Угоди про асоціацію України з Європейським Союзом.

Адресовано фахівцям-теоретикам, які займаються дослідженням актуальних проблем адаптації національного законодавства відповідно до Угоди про асоціацію України з Європейським Союзом, а також викладачам, аспірантам, студентам юридичних навчальних закладів.

УДК 341.171: 341.217(4)

ISBN№ 978-966-2711-35-6

© Колектив авторів, 2019

Авторський колектив:

- Кузьменко О.В., доктор юридичних наук, професор — параграф 3.2, 3.10;
Колодій А.М., доктор юридичних наук, професор — параграф 2.1;
Омельченко А.В., доктор юридичних наук, професор — параграф 7.7;
Дмитренко Е.С., доктор юридичних наук, професор — параграф 8.2;
Заїка Ю.О., доктор юридичних наук, професор — параграф 7.4;
Чорна В.Г., доктор юридичних наук, доцент — параграф 3.2, 3.3;
Комісаров О. Г., доктор юридичних наук, професор — параграф 3.12;
Кобзар О. Ф., доктор юридичних наук, доцент — параграф 3.12;
Вавженчук С. Я., доктор юридичних наук, доцент — параграф 7.3;
Смоляннюк В.Ф., доктор політичних наук, професор — параграф 2.6;
Бурило Ю.П., доктор юридичних наук, доцент — параграф 3.8;
Гайдулін О.О., кандидат філософських наук, кандидат юридичних наук, доцент — параграф 1.1, 1.3, 1.4, 1.5;
Кришевич О.В., кандидат юридичних наук, доцент — параграф 5.5;
Шаркова І.М., кандидат юридичних наук, доцент — параграф 1.2;
Кожура Л.О., кандидат юридичних наук, доцент — параграф 3.4;
Рижук Ю.М., кандидат юридичних наук — параграф 2.2;
Сагайдак Ю.В., кандидат юридичних наук — параграф 2.3;
Намясенко О.К., кандидат юридичних наук, доцент — параграф 2.4;
Галіахметов І.А., кандидат юридичних наук, доцент — параграф 2.5;
Прибутько П.С., кандидат політичних наук — параграф 2.6;
Гапоненко В.А., кандидат політичних наук — параграф 2.7;
Іванова Н.Ю., кандидат політичних наук — параграф 2.8;
Єршова В.С., кандидат юридичних наук — параграф 3.1;
Чалюк Ю.О., кандидат економічних наук — параграф 3.5, 4.2;
Островський С.О., кандидат юридичних наук — параграф 3.6;
Охотнікова О.М., кандидат юридичних наук — параграф 3.7;
Погорєлова І.В., кандидат історичних наук — параграф 3.9;
Павлютін Ю. М., кандидат юридичних наук — параграф 3.12;
Обметко О.М., кандидат історичних наук — параграф 4.1;
Довганик Н.М., кандидат історичних наук — параграф 4.2;
Рощина І.О., кандидат юридичних наук, доцент — параграф 5.1;
Середа Ю.М., кандидат юридичних наук — параграф 5.2;
Ілікчієва К.І., кандидат юридичних наук — параграф 5.3;
Васильківська І.П., кандидат юридичних наук, доцент — параграф 5.4;
Коломієць-Людвіг Є.П., кандидат юридичних наук — параграф 6.1;
Марченко В.Б., кандидат юридичних наук, доцент — параграф 6.2;

5.2.	Удосконалення процесуальної регламентації кримінального судочинства України в умовах інтеграції національного законодавства до європейських стандартів	374
5.3.	Реформування кримінальної юстиції у сфері протидії гендерно-обумовленому насильству в умовах євроінтеграції	384
5.4.	Розвиток законодавства України про кримінальну відповідальність за торгівлю людьми в умовах дії Угоди про асоціацію з Європейським Союзом	397
5.5.	Міжнародний досвід кримінальної відповідальності за корупційні злочини	410

РОЗДІЛ VI. РОЗВИТОК ГОСПОДАРСЬКОГО ТА ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

У ЗВ'ЯЗКУ ЗІ СТВОРЕННЯМ ЗОНИ ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ З ЄС 430

6.1.	Правові засади економічної політики у сфері підприємництва в умовах вільної торгівлі з ЄС у світлі Угоди про асоціацію України з ЄС	430
6.1.1.	Вимір зовнішніх чинників, що стали основою проєвропейської економічної політики України.	430
6.1.2.	Огляд основних напрямків економічної політики, що суттєво впливають на підприємницьку діяльність в умовах вільної торгівлі	433
6.2.	Розвиток правового регулювання електронної комерції в Україні у контексті функціонування зони вільної торгівлі з ЄС.	450
6.3.	Адаптація національного законодавства у сфері технічного регулювання до <i>acquis</i> ЄС	464

РОЗДІЛ VII. РОЗВИТОК ПРИВАТНОГО ПРАВА В УКРАЇНІ

У КОНТЕКСТІ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ З ЄС 476

7.1.	Гармонізація цивільного законодавства України з положеннями Угоди про асоціацію України з ЄС	476
7.2.	Розвиток та інтеграція цивільного процесуального законодавства України до законодавства ЄС	488
7.3.	Правова природа договору з урахуванням досвіду провідних джерел ЄС	497
7.4.	Розвиток доктрини спадкового права і законодавства в контексті євроінтеграційних прагнень України	508
7.5.	Ефективні способи захисту прав та інтересів сторін трудових правовідносин з урахуванням досвіду країн ЄС.	516
7.6.	Приватно-правові проблеми вдосконалення правового регулювання надкористування в Україні в контексті адаптації законодавства України до законодавства ЄС	525

Union // Official Journal of the European Union. — 21.6.2005. — L 157/11-28.

11. Емерсон М. Поглиблення відносин між ЄС та Україною: Що, чому і як? : монографія. Київ: ФОП Лопатіна О.О., 2018. 276 с.

12. Про державну реєстрацію фізичних осіб-підприємців та громадський об'єднань: Закон України від 05.05.2003 № 755-IV. URL: <https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/755-15/paran174> (дата звернення: 01.02.2019).

13. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення ведення бізнесу та залучення інвестицій емітентами цінних паперів: Закон України від 16.11.2017 № 2210-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-19> (дата звернення: 01.02.2019).

14. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю: Закон України від 06.02.2018 № 2275-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19> (дата звернення: 01.02.2019).

15. Про затвердження Принципів корпоративного управління: затв. Рішенням НКЦПФР від 22.07.2014 № 955. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr955863-14> (дата звернення: 01.02.2019).

6.2. Розвиток правового регулювання електронної комерції в Україні у контексті функціонування зони вільної торгівлі з ЄС

Створення поглибленої і всеохоплюючої зони вільної торгівлі є складовою однієї із шести цілей асоціації, визначених відповідно до статті I Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (надалі — Угода про асоціацію). Завдяки, зокрема, створенню такої зони передбачається запровадити умови для посилених економічних та торговельних відносин, які вестимуть до поступової інтеграції України до внутрішнього ринку ЄС та підтримувати зусилля України стосовно завершення переходу до діючої ринкової економіки, у тому числі шляхом поступової адаптації її законодавства до *acquis* ЄС.

Відповідно до статті 25 Угоди про асоціацію Сторони поступово створюють зону вільної торгівлі протягом перехідного періоду, що не перевищує 10 років починаючи з дати набрання чинності цією Угодою, відповідно до положень цієї Угоди та відповідно до Статті XXIV Генеральної угоди про тарифи та торгівлю 1994 року (далі — ГАТТ-1994). Дане положення щодо зони вільної торгівлі знаходиться у рамках Глави 1 «Національний режим та доступ товарів на ринки» Розділу IV «Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею» Угоди про асоціацію. Частина 6 Глави 6 цього ж Розділу щодо торгівлі визначає положення про електронну торгівлі.

У рамках мети та принципів електронної торгівлі відповідно до статті 139 Угоди Сторони дійшли згоди щодо трьох базових положень. По-перше, Сторони, визнаючи, що електронна торгівля розширює можливості ведення торгівлі в багатьох секторах, домовилися сприяти розвитку електронної торгівлі між ними, зокрема шляхом співробітництва з питань, пов'язаних з електронною торгівлею відповідно до положень цієї Глави. По-друге, Сторони домовилися, що розвиток електронної торгівлі має здійснюватися за умови забезпечення повної відповідності найвищим міжнародним стандартам захисту інформації з метою забезпечення довіри користувачів електронної торгівлі. І по-третє, Сторони домовилися, що електронна передача даних вважається наданням послуг в розумінні Частини 3 («Транскордонне надання послуг») цієї Глави, з якого не стягуються митні платежі.

Щодо правового аспекту електронної торгівлі загалом слід відзначити, що правове регулювання електронної комерції є відносно новим явищем у законодавстві країн світу. Вважається, що на рівні закону перше у світі регулювання вчинення правочинів через мережі електров'язку було здійснено у 1995 р. у США, де йшлося, зокрема, про використання з цією метою електронних підписів.

Глобальна необхідність щодо врегулювання суспільних відносин у сфері електронної комерції на міжнародному рівні була відображена Комісією ООН з права міжнародної торгівлі (ЮНСІТРАЛ) у прийнятому нею Типовому законі «Про електронну торгівлю» (1996). Зазначений закон став своєрідним стартом, і відповідні національні регулювання були прийняті такими країнами,

як Сінгапур (1998), Великобританія (1999), Австралія (1999), Ірландія (2000), Філіппіни (2000), США (2000), Туніс (2000), Люксембург (2000) та ін.

У рамках Європейського Союзу свого часу був прийнятий цілий ряд актів, спрямованих на врегулювання відносин у сфері електронної комерції. Серед них: Директива ЄС від 8 червня 2000 р. «Про деякі правові аспекти інформаційних послуг, зокрема, електронної комерції, на внутрішньому ринку» та Директива ЄС від 13 грудня 1999 р. «Про систему електронних підписів, що застосовується в межах Співтовариства».

За правовою природою електронна комерція є достатньо визначеним за своєю спрямованістю законодавчим інститутом. Електронна комерція також розглядається як комплексне, системне правове поняття, зміст якого початково зводився в основному до трьох груп правовідносин: правовідносини, пов'язані із вчиненням правочинів через мережі електрозв'язку у сфері господарювання; правовідносини, пов'язані із використанням електронних документів; правовідносини, пов'язані із використанням електронного підпису. Прийняття свого часу Типового закону ЮНСІТРАЛ від 5 червня 2001 р. «Про електронні підписи» та Конвенції ООН від 23 листопада 2005 року «Про використання електронних повідомлень в міжнародних договорах» певною мірою відображають цю тенденцію.

З розвитком практики та правового регулювання електронної комерції комплексний зміст цього поняття поступово розширюється за рахунок залучення суміжних законодавчих регулювань переважно із сфер інформації та комунікацій. Сказане можна проілюструвати прикладом українського Закону «Про електронну комерцію» прийнятого 3 вересня 2015 р. Окрім охоплення цивільно-та господарськоправових регулювань щодо правочинів, система закону включає відсильні норми на законодавство про захист прав споживачів, рекламу, електронний документообіг, захист інформації, телекомунікації, електронний підпис, платіжні системи, фінансові послуги, захист персональних даних.

Слід відзначити, що потужний вплив у напрямі формування правового регулювання електронної комерції в Україні в останні роки справляв розвиток відповідного законодавства у

Європейському Союзі. Варто згадати, зокрема, прийняття таких Законів України, як «Про електронні документи та електронний документообіг» від 22.05.2003 р. та «Про електронний цифровий підпис» від 22.05.2003 р. Ще інтенсивнішим став цей вплив у зв'язку із підписанням Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014 р., яка стала по суті програмним документом у даному напрямі розвитку українського законодавства.

При цьому варто зробити невеликий відступ та звернути увагу на те, що підписання вищезазначеної Угоди поставило на одне із чільних місць проблему щодо визначення цілей, засобів та організаційно-правового механізму гармонізації українського законодавства з правом Євросоюзу загалом та у сфері електронної комерції, зокрема.

Стосовно сфери електронної комерції, як і господарського законодавства загалом, очевидно правомірним буде визначити загальну мету гармонізації як таку, що полягає у створенні в Україні достатньо уніфікованого правового середовища для всіх суб'єктів ринкових відносин України та країн Євросоюзу. Щодо засобів і форм гармонізації, то очевидно, що першоосною для їх визначення є сам текст Угоди про асоціацію.

Слід враховувати, що початок процесу гармонізації був покладений ще задовго до прийняття згаданої Угоди. Зокрема, один із початкових етапів пов'язаний із прийняттям Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами (УПС) від 14.06.1994р. Таким чином, питання щодо теоретичного обґрунтування процесу гармонізації українського законодавства з правом ЄС вже досить тривалий час розробляються українськими науковцями.

Аналіз тексту Угоди про асоціацію показує, що визначаючи процес створення однакових правових умов для суб'єктів електронної комерції, господарювання України та ЄС, вона оперує цілим рядом близьких термінів, таких зокрема, як «зближення», «гармонізація», «адаптація», «взаємне визнання», «імплементація», «стандартизація» «транспонування», тощо. Очевидно, це може означати, що в Угоді йдеться про різні способи реалізації одного й

того самого процесу. Слід погодитись із переважною більшістю українських науковців, котрі досліджуючи даний процес, визначили термін «гармонізація» як узагальнюючий. Термін «гармонізація» найадекватніше характеризує мету цього процесу — узгодити національні норми в такий спосіб, щоб вони створювали однакові правові умови для діяльності суб'єктів господарювання в межах внутрішнього ринку.

Таким чином, у рамках достатньо визначеного поняття гармонізації можна виділити і достатньо визначені його різновиди або способи гармонізації українського законодавства з правом ЄС. До їх числа, зокрема, можна віднести, приєднання України до міжнародних угод, правових актів, які закріплюють міжнародні стандарти у тій чи іншій галузі; прийняття національних правових актів, положення яких мають відповідати нормам права ЄС; узгодження положень національної нормативної бази з приписами постанов інститутів Євросоюзу; взаємне визнання національних стандартів Україною та ЄС.

Способи гармонізації законодавства у сфері електронної комерції та господарювання загалом можна прослідкувати в контексті прийнятих українською стороною рішень на виконання Угоди про асоціацію. До числа таких документів відноситься прийнята Кабінетом міністрів України Постанова від 25 жовтня 2017 р. № 1106 «Про виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони». Вказаною постановою затверджено План заходів з виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (надалі — План заходів).

Так, п.п. 1 п. 1848 Плану заходів передбачено завдання щодо розроблення та подання на розгляд Кабінету Міністрів України законопроекту про *приєднання* України до Протоколу 1988 року до Конвенції про вантажну марку 1966 року. Відповідно до п.п. 1 п. 159 Плану заходів передбачено розроблення та подання на розгляд КМУ законопроекту про внесення *змін* до Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі». Пункт 1853 плану заходів передбачає формування механізму *взаємного визнання* Україною та

ЄС кваліфікаційних документів капітанів та членів екіпажів суден внутрішнього плавання. Згідно із п. 1744 Плану заходів передбачається прийняття національного законодавства щодо механізму *узгодження та координації* елементів морської стратегії з відповідними державами — членами ЄС.

Відповідно до п. 614 Плану заходів передбачено завдання щодо надання права небанківським фінансовим установам здійснювати випуск електронних грошей. Підставою цього визначені статті 133, 385 та додаток XVII–2 до Угоди про асоціацію. Об'єктом наближення, тобто, актом права ЄС, у відповідність до якого має бути приведене українське законодавство, визначено Директиву 2009/110/ЄС «Щодо започаткування та здійснення діяльності установами — емітентами електронних грошей та пруденційний нагляд за ними...». У якості заходу на виконання цього завдання визначено розроблення та подання на розгляд КМУ законопроекту про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо регулювання переказу коштів.

Відповідно до п. 1913 Плану заходів передбачено законодавче врегулювання правовідносин у сфері надання інформаційних послуг (зокрема електронної комерції) відповідно до права ЄС. Підставою для такого врегулювання визначена стаття 394 та додаток XVII–3 до Угоди про асоціацію. За об'єкт наближення приймається Директива 2000/31/ЄС «Про деякі правові аспекти інформаційних послуг, зокрема, електронної комерції, на внутрішньому ринку («Директива про електронну комерцію»)). Заходом на виконання цього завдання визначено розроблення та подання на розгляд КМУ законопроекту про електронну комерцію.

Пунктом 1912 Плану заходів поставлено завдання забезпечення технологічної сумісності (інтероперабельності) електронних підписів, в тому числі транскордонної. Стаття 394 та додаток XVII–3 до Угоди про асоціацію визначені у якості правової підстави цього завдання. Об'єктом законодавчого наближення визначено Регламент (ЄС) № 910/2014 «Про електронну ідентифікацію та довірчі послуги для електронних транзакцій в межах внутрішнього ринку та про скасування Директиви 1999/93/ЄС». Виконати це завдання передбачається шляхом розроблення проекту нормативно-правового акта КМУ щодо встановлення Порядку використання інформаційно-

телекомунікаційної системи центрального засвідчувального органу для забезпечення визнання в Україні електронних довірчих послуг, іноземних сертифікатів відкритих ключів, що використовуються під час надання юридично значущих електронних послуг у процесі взаємодії між суб'єктами різних держав.

Завдання щодо укладення та оплати договорів в електронному вигляді ставиться у п. 662 Плану заходів. За об'єкт наближення приймається Директива 2014/55/ЄС «Про електронне інвойсування (е-інвойсування) в державних закупівлях». У якості заходу на виконання цього завдання передбачається створення модулю та механізму для укладання договорів та їх оплати в електронному вигляді.

Підсумовуючи аспект щодо способів гармонізації в рамках Угоди про асоціацію українського законодавства із законодавством ЄС у сфері електронної комерції, як і господарювання загалом, слід відзначити, що цю гармонізацію доцільно розглядати як певний визначений структурований процес. Структура, зміст та характерні особливості цього процесу розкриваються, в тому числі, через способи гармонізації, як певні окремі за своїм характером шляхи здійснення гармонізаційного процесу. До числа таких способів можна віднести, зокрема, приєднання України до міжнародних угод, прийняття відповідних національних правових актів, узгодження відповідних положень національної нормативної бази, взаємне визнання національних стандартів Україною та ЄС. Основним способом гармонізації законодавства у сфері електронної комерції постає розробка проектів та прийняття відповідних нормативно-правових актів та змін до законодавства України.

Повертаючись до ролі Угоди про асоціацію із ЄС як визначального програмного документа щодо розвитку правового регулювання електронної комерції в Україні, слід відзначити, що у статті 140 Угода визначає базові нормативно-правові аспекти електронної торгівлі. Йдеться, зокрема, про те, що Сторони зобов'язуються підтримувати діалог з питань регулювання електронної торгівлі. При цьому таке співробітництво може існувати у формі обміну інформацією про відповідне законодавство Сторін стосовно цих питань, а також про впровадження такого законодавства.

Сам діалог з питань регулювання електронної торгівлі відповідно до вказаної статті включає, серед іншого, питання щодо а) визнання сертифікатів електронних підписів, виданих населенню, та сприяння розвитку послуг транскордонної сертифікації, б) відповідальність постачальників посередницьких послуг у зв'язку з переданням або зберіганням інформації, с) поводження з небажаними електронними комерційними повідомленнями, d) захист споживачів у сфері електронної торгівлі, е) будь-які інші питання, які стосуються розвитку електронної торгівлі.

Як бачимо Угода передбачає комплексний підхід щодо вирішення проблеми розвитку правового регулювання електронної торгівлі шляхом визначення окремих складових елементів. Одним із таких неодмінних елементів є електронна ідентифікація суб'єктів електронних транзакцій. В цій частині Угода передбачає, що сторони підтримують діалог з питань регулювання, зокрема, щодо визнання сертифікатів електронних підписів, виданих населенню, та сприяння розвитку послуг транскордонної сертифікації (пп.а, п.1, ст.140). Виходячи з цього, прослідкуємо розвиток правового регулювання електронної комерції в Україні у контексті асоціації з ЄС на прикладі еволюції таких її інститутів електронної комерції, як електронний цифровий підпис, довірчі послуги та електронна ідентифікація.

Слід зазначити, що в Україні здійснено певні кроки у напрямі запровадження важливих елементів електронної ідентифікації, прийнято відповідні нормативно-правові акти. Однак науково-правова розробка даного питання перебуває на початковому етапі. На сьогодні в Україні є лише декілька публікацій, присвячених окремим аспектам правового забезпечення електронної ідентифікації та довірчих послуг. Так зокрема, Д. Черніков аналізує процес проходження законопроекту №4685 «Про електронні довірчі послуги» у Верховній Раді України та відповідність його положень нормам Регламенту ЄС № 910/2014 щодо створювача електронної печатки, оцінки відповідності у сфері електронних довірчих послуг та доведення відповідальності за шкоду, заподіяну некваліфікованим або кваліфікованим постачальником послуг. Ю. Горбенко у своїй публікації переважно розглядає питання стану та необхідності удосконалення нормативно-правової бази

Європейського союзу (ЄС) відносно електронних довірчих операцій на внутрішньому ринку ЄС. Наукові розвідки щодо електронної ідентифікації та довірчих послуг як певного правового явища, його природи і змісту на сьогодні фактично відсутні.

Спробуємо на основі аналізу законодавчих, законопроектних матеріалів України, нормативно-правових актів ЄС дати характеристику розвитку правового регулювання сфери електронної ідентифікації та довірчих послуг в Україні як певного правового явища, основних складових його змісту, визначити у загальному вигляді його природу.

У даному напрямі варто зауважити, що в Україні ще у 2003р. започатковано законодавчий розвиток у напрямі електронної ідентифікації. Йдеться, зокрема, про такий її різновид як електронний цифровий підпис (ЕЦП), запроваджений Законом України «Про електронний цифровий підпис» (надалі — ЗУ ЕЦП). ЗУ ЕЦП не дає визначення самого поняття електронної ідентифікації, однак чітко вказує, що електронний підпис призначений для цієї мети. Відповідно до статті 1 Закону електронний підпис — дані в електронній формі, які додаються до інших електронних даних або логічно з ними пов'язані та призначені для ідентифікації підписувача цих даних.

Електронний цифровий підпис — лише один із різновидів електронних підписів. Це логічно слідує із визначення статті 1 ЗУ ЕЦП, відповідно до якого електронний цифровий підпис — вид електронного підпису, отриманого за результатом криптографічного перетворення набору електронних даних, який додається до цього набору або логічно з ним поєднується і дає змогу підтвердити його цілісність та ідентифікувати підписувача. При цьому преамбула Закону наголошує, що його дія не поширюється на відносини, що виникають під час використання інших видів електронного підпису, в тому числі переведеного у цифрову форму зображення власноручного підпису.

Поняття підписувача не обмежується якимось визначеним колом осіб. Відповідно до статті 1 ЗУ ЕЦП підписувач — особа, яка на законних підставах володіє особистим ключем та від свого імені або за дорученням особи, яку вона представляє, накладає електронний цифровий підпис під час створення електронного документа.

З контексту ЗУ ЕЦП, зокрема його статті 5, витікає, що підписувачами можуть бути органи державної влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації державної форми власності, державні реєстратори прав на нерухоме майно, державні реєстратори юридичних осіб, фізичних осіб — підприємців та громадських формувань, нотаріуси. Інші юридичні та фізичні особи можуть на договірних засадах засвідчувати чинність відкритого ключа сертифікатом ключа, сформованим центром сертифікації ключів, а також використовувати електронний цифровий підпис без сертифіката ключа.

Застосування ЕЦП не обмежується якоюсь однією сферою — публічною чи приватною. Відповідно до статті 4 Закону електронний цифровий підпис призначений для забезпечення діяльності фізичних та юридичних осіб, яка здійснюється з використанням електронних документів. ЕЦП використовується фізичними та юридичними особами — суб'єктами електронного документообігу для ідентифікації підписувача та підтвердження цілісності даних в електронній формі. При цьому використання ЕЦП не змінює порядку підписання договорів та інших документів, встановленого законом для вчинення правочинів у письмовій формі.

Позитивно оцінюючи запровадження ЕЦП в Україні, слід відзначити, що на сьогодні у країнах ЄС, інших розвинутих країнах світу у даному напрямі формується вже цілий новий клас відносин. Йдеться про відносини електронних довірчих послуг, серед яких ЕЦП є лише одним із різновидів. І оскільки, як вже згадувалось, Україна цілком визначено орієнтується на розвиток відносин з ЄС, відповідно до Угоди про асоціацію, то провідним рушійним чинником у даному напрямі для нашої держави є відповідні правотворчі процеси в ЄС.

23 липня 2014 року було прийнято Регламент (ЄС) № 910/2014 Європейського Парламенту та Ради «Про електронну ідентифікацію та довірчі послуги для електронних транзакцій в межах внутрішнього ринку та про скасування Директиви 1999/93/ЄС (далі — Регламент 910). Регламент набрав чинності 1 липня 2016 року і фактично прийшов на заміну Директиві 1999/93/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 13 грудня 1999 року про рамки Співтовариства для електронних цифрових підписів.

У пункті 17 преамбули Регламенту 910 наголошується, що держави-члени повинні заохочувати приватний сектор добровільно використовувати засоби електронної ідентифікації, що належать до нотифікованої схеми, з метою ідентифікації, що вимагається он-лайн послугами або електронними транзакціями. Можливість використання таких засобів електронної ідентифікації дозволить приватному сектору покладатися на електронну ідентифікацію та автентифікацію, що вже широко використовується в багатьох державах-членах, принаймні в державних службах для полегшення підприємствам та громадянам доступу до їхніх транскордонних он-лайн послуг. Таким чином, сфера застосування електронної ідентифікації визначається широко, включаючи он-лайн послуги, електронні транзакції, тобто, як публічні, так і приватні відносини.

Відповідно до статті 5 Регламенту 910 поняття електронної ідентифікації визначається як процес використання ідентифікаційних даних особи в електронній формі, які однозначно визначають фізичну або юридичну особу або фізичну особу, що представляє юридичну особу. При цьому виокремлюється поняття автентифікації, що визначається як електронний процес, що дозволяє підтвердити електронну ідентифікацію фізичної або юридичної особи; або походження та цілісність даних в електронній формі;

Завдання електронної ідентифікації реалізується через комплекс так званих довірчих послуг. Поняття довірчої послуги відповідно до статті 3 Регламенту 910 визначається як електронна послуга, що зазвичай надається за винагороду і яка полягає у: (а) створенні, перевірці та підтвердженні електронних підписів, електронних печаток або електронних позначок часу, послугах рекомендованих електронних відправлень та використанні сертифікатів, що пов'язані з цими послугами; або (b) створенні, перевірці та підтвердженні сертифікатів для автентифікації веб-сайту; або (c) збереженні електронних підписів, електронних печаток або сертифікатів, пов'язаних з цими послугами

Наша держава також не стоїть осторонь новацій у сфері електронної ідентифікації. В Україні також зроблено важливі кроки щодо запровадження правового регулювання нового виду відносин, які умовно можна назвати електронними ідентифікаційно-довірчими

правовідносинами. Йдеться, перш за все, про прийняття Закону України «Про електронні довірчі послуги».

Слід сказати про шлях України до вказаного закону, який супроводжувався рядом проміжних кроків. Зокрема, ще 10 квітня 2013р. Міністерство юстиції України наказом № 668/5 затвердило Концепцію реформування законодавства у сфері використання інфраструктури відкритих ключів та надання електронних довірчих послуг. Як зазначалось, документ був виданий з метою розбудови надійної та захищеної інфраструктури відкритих ключів відповідно до міжнародних стандартів, поступового та системного реформування надання послуг електронного цифрового підпису.

Далі, 1 жовтня 2014 КМУ було запропоновано проект Концепції стандартизації та розвитку інфраструктури відкритих ключів та надання послуг електронного цифрового підпису (кваліфікованих електронних довірчих послуг). Метою Концепції було визначено забезпечення сумісності програмно-технічних комплексів, що використовуються акредитованими центрами сертифікації ключів, замовниками, розробниками, виробниками та організаціями, які експлуатують надійні засоби електронного цифрового підпису в системах електронного документообігу.

Майже одночасно із вищевказаним проектом, 17 листопада 2014р. Національною радою реформ при Президентові України було винесено на обговорення проект Концепції змін до законодавства в сфері електронного цифрового підпису. Серед іншого Концепцією було запропоновано прийняття нового базового закону, який замінить Закон України «Про електронний цифровий підпис».

Невдовзі, 31 серпня 2015р. КМУ було внесено до ВРУ законопроект № 2544а «Про електронні довірчі послуги». Проект було включено до порядку денного четвертої сесії ВРУ восьмого скликання (Постанова 974-VIII від 03.02.2016). Однак 14.04.16 проект був відкликаний КМУ і, відповідно, знятий із розгляду ВРУ.

Наступна перспективна спроба правового врегулювання сфери електронних довірчих послуг була передбачена у змісті законопроект «Про електронні довірчі послуги» від 17.05.2016 № 4685, прийнятого Верховною Радою у першому читанні. Серед ключових новацій законопроект включав такі, як правове забезпечення надання електронних довірчих послуг, у тому числі

транскордонних, удосконалення сфери використання інфраструктури відкритих ключів, розбудова єдиної системи електронних довірчих послуг, взаємне визнання українських та іноземних сертифікатів відкритих ключів та електронних підписів і печаток.

Відповідно до вказаного законопроекту електронна ідентифікація визначалася як процедура використання ідентифікаційних даних особи в електронній формі, які однозначно визначають фізичну, юридичну особу або представника юридичної особи. При цьому поняття автентифікація окремо визначалося як електронна процедура, яка дає змогу підтвердити електронну ідентифікацію фізичної, юридичної особи, інформаційної або інформаційно-телекомунікаційної системи та/або походження та цілісність електронних даних.

Поняття електронної довірчої послуги визначалося проектом 4685 як послуга, яка надається для забезпечення електронної взаємодії двох або більше суб'єктів, які довіряють постачальнику електронних довірчих послуг щодо виконання ним спільних для всіх сторін взаємодії умов та зобов'язань під час надання такої послуги.

При цьому коло електронних довірчих послуг, включаючи і електронний цифровий підпис, суттєво розширювалося за рахунок ряду нових послуг. Зокрема, відповідно до ст.9 законопроекту до складу електронних довірчих послуг, що надаються зареєстрованими постачальниками електронних довірчих послуг, були включені: створення, перевірка та підтвердження удосконаленого електронного підпису чи печатки; формування, перевірка та підтвердження чинності сертифіката електронного підпису чи печатки; формування, перевірка та підтвердження чинності сертифіката шифрування; формування, перевірка та підтвердження чинності сертифіката автентифікації веб-сайту; формування, перевірка та підтвердження електронної позначки часу; реєстрована електронна доставка; зберігання удосконалених електронних підписів, печаток, електронних позначок часу та сертифікатів, пов'язаних з цими послугами.

Таким чином, як бачимо, основні положення законопроекту «Про довірчі послуги» від 17.05.2016 № 4685 практично повністю узгоджувалися із правовою логікою Регламенту № 910/2014

Європейського Парламенту та Ради «Про електронну ідентифікацію та довірчі послуги для електронних транзакцій в межах внутрішнього ринку та про скасування Директиви 1999/93/ЄС. Нарешті, завершенням вищеописаного процесу було прийняття на базі даного законопроекту Закону України «Про електронні довірчі послуги», який набрав чинності 7 листопада 2018 р.

Підсумовуючи, слід сказати, що Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014 р. є на сьогодні по суті програмним документом у напрямі розвитку правового регулювання електронної комерції, як і багатьох інших інститутів українського законодавства. Еволюція українського законодавства у сфері електронної комерції відбувається у контексті та за логікою відповідних змін у ЄС, у чому ми могли переконатись на прикладі розвитку законодавства що електронної ідентифікації та довірчих послуг. Формуються нові законодавчо-правові інститути, що у комплексі утворюють явище правового регулювання електронної комерції та водночас мають і самостійне значення. Йдеться, зокрема, про один із таких інститутів, що пов'язаний із впровадженням нової моделі електронної ідентифікації та електронних довірчих послуг в Україні.

Список використаних джерел:

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Угода від 27.06.2014р. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/984_011

2. Чучковська А. В. Правове регулювання електронної комерції в Україні : навч. посіб. К. : Центр учбової літератури, 2007. С. 4.

3. Про електронну торгівлю : Типовий закон Комісії Організації Об'єднаних Націй з права міжнародної торгівлі від 16.12.1996. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_321

4. Про електронні підписи : Типовий закон ЮНСІТРАЛ від 05.07.2001. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_937

5. Про використання електронних повідомлень в міжнародних договорах : Конвенція Організації Об'єднаних Націй від 23.11.2005. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_e71

6. Про електронну комерцію : Закон України від 03.09.2015 № 675-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19>

7. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України № 851-IV від 22.05.2003. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15>

8. Про електронний цифровий підпис: Закон України № 852-IV від 22.05.2003 (втратив чинність). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/852-15>

9. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами від 14.06.1994р. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/998_012

10. Петров Р. Транспозиція *acquis* Європейського Союзу у правові системи третіх країн: Монографія. К.: Істина, 2012. 364 с.

11. Сушко О., Зелінська О., Корольський О. Угода про асоціацію Україна — ЄС: дороговказ реформ. К.: Інститут Євро-Атлант. співробітництва, 2012. 53 с.

6.3. Адаптація національного законодавства у сфері технічного регулювання до *acquis* ЄС

Стан розвитку системи технічного регулювання свідчить про рівень технологічного прогресу країни, конкурентоспроможності її економіки та інтеграції у світовий економічний простір. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, ратифікована Верховною Радою України у вересні 2014 р., передбачає створення поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі та зобов'язує здійснити необхідні адміністративні та інституційні реформи для виконання зобов'язань по гармонізації та щорічно інформувати ЄС щодо процесу реформ.

Реформування системи технічного регулювання України було розпочато у 2001 році і цей процес триває донині. Зі вступом України у 2008 році до Світової організації торгівлі український уряд взяв на себе низку зобов'язань, пов'язаних із подальшим